

ՀԱՆԴԵՍ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

ԳԱՆՏԻԱ ՔԱՂԱՔՆ ՈՒ ԿՂԶԻՆ

Գանտիա կղզին՝ որ հնոյն Յունաստանի պատմութեան մէջ նրբատէ առաջին անգամ կը ճանչցուէր, Միջերկրականի մեծագոյն կղզիներէն մէկն է, բարձրացեալ ի մուտս Արշիպելագոս ծովուն. որուն երկայնութիւնը յարեւելից յարեւմուտս 140 մղոնի չափ է, իսկ լայնութիւնը շատ անհասար. 16-րանց անընդհատ շարք մը կ'ընդմիջեն զկղզին ընդ երկայնութիւն, որոց ի միջալայրն կ'ընկնայ իգա լեռը, բարձր քան զամենայն գագաթունսն, որ ունի 2338 կանգուն բարձրութիւն. իր համարին ոմանք որ կղզւոյն այժմեան Գանտիա անունը յառաջ եկած ըլլայ լեռանց սպիտակ երևութենէ՝ հայելով ի ծովակողմանէ. բայց այլք հաւանադոյն ևս կարծեօք կ'ըսեն թէ ի Սարաքինոսաց ծագումն առած է այդ անունը, որովք քաղաք մը շինելով ու Գանտիա անուանելով, կղզին ալ նոյն անուամբ կոչուեր է:

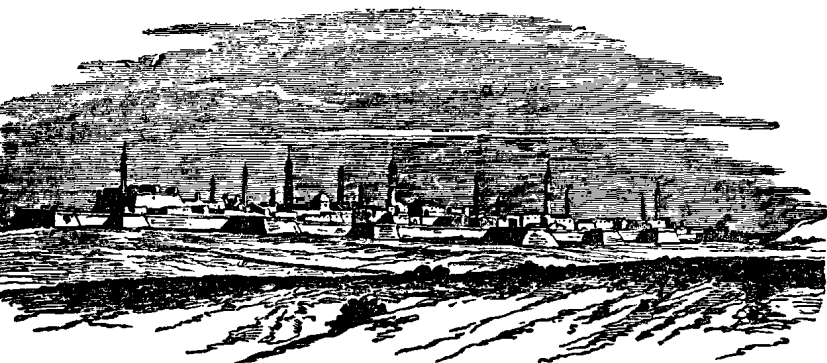
Գանտիա կամ հինն նրբատէ՝ հռչակաւոր եղած է պատմական ու դիցաբանական դէպքերով, և որուն պատմութիւնը կը սկսի ի դիւցազնական կամ յառասպելական ժամանակաց: Հօս էր իդա լեռը՝ խանձարուրք Արամաղայ. հօս թագաւորեց Մինոփս յա-

ռաջ քան զպատերազմն տրոյական, և կը տիրէր կղզւոյն մեծագոյն մասին: Սա օրէնսդիւր եղաւ նոյն կղզւոյն, որուն օրինաց իմաստութեան վրայ զարմացաւ Լիկուրգոս և յարգեց բոլոր Յունաստան: Մինոփս, Աթենացի արհեստաւորին Տեսաղեայ առաջնորդութեամբ համանուն համբաւաւոր բաւիղը շինեց. և ինքն եղաւ առաջին, ըստ աւանդութեան, որ նաւատորմի մը կազմելով, մաքրեց յոնիական ծովը ի հինից. հալածեց զկարիացիս ի Կիւկլայց, և հաստատեց հօն իր որդիքը: իրեմէ կղզին հին ատեն որպէս աւանդեն պատմութիւնք, հարիւր քաղաք ունէր, յորոց միջի կը փայլէին առաւելապէս Գորտինա, Կնոսոս, Կիդոնիա, Մինոա, և այլք. անոր համար կոչեցաւ և կղզին ուրիշ անուամբ Էքադոպոլիս (Հարիւրքաղաքեան):

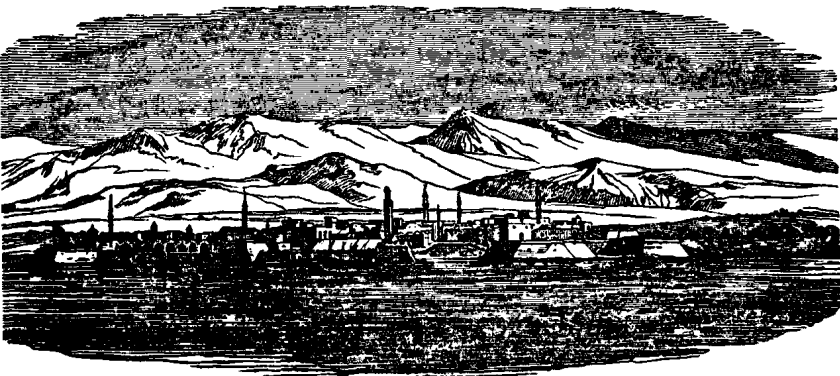
Յամին 67 յառաջ քան զթուական փրկչին, տիրեցին նրբատէի հռովմայեցիք, և եղաւ հռովմէական գաւառ: Մնաց ասոնց և ապա բիւզանդական իշխանութեան տակ, մինչև ցամա 823, յորում առին Սարակինոսը, և Գանտիա անուամբ քաղաք մը շինելով բոլոր կղզին նոյն անուամբ կոչեցին: Տասնեւորորդ դարուն մէջ տիրեցին դարձեալ

Արևելեան կայսերը, ապա Մոնֆերրա, դոյլի դքսին անցաւ, և անկէ ալ Վենետիկեցւոց՝ երեքտասաներորդ դարուն մէջ, որոնք տիրեցին 400 տարիէ աւելի : Գանտիան վենետիկեան հասարակաւ պետութեան զլխաւոր կալուածներէն

մէկն եղաւ յԱրևելս, և երեք հսկատակ թագաւորութեանց մէջ առաջինը, որոց դրօշները կը ծածանէին Ս. Մարկոսի հրապարակին մէջ : Բայց եօթն և տասներորդ դարուն կիսուն, յետ քսան և հինգ ամաց երկարատե ու ա.

ԳԱՆՏԻԱ ՔԱՂԱՔ ՏԵՍԵԱԼ Ի ՅԱՄԱՔԷ

ԳԱՆՏԻԱ ՔԱՂԱՔ ՏԵՍԵԱԼ Ի ԾՈՎԷ

րինահնդ պատերազմաց, անցաւ վերջապէս Օսմանեան կայսերութեան յաւին 1669, որուն կը տիրէ մինչև ցայսօր : 1821ին յունական յեղափոխութեան մէջ՝ մեծ ու փառաւոր մասն ունեցաւ Գանտիա : Աղիտաբեր պատերազմունք աւերեցին զկղզին, բնակիչը Պրու Գ.

կիսով չափ նուաղեցաւ, ձիթենիք՝ զլխաւոր աղբիւր իր հարստութեանը՝ ապականեցան, և երկիրն կողոպտեցաւ ու անմշակ թողուեցաւ : 1833ին Գանտիան Եգիպտոսի տրուեցաւ, բայց 1841ին վերադարձաւ Թուրքիոյ :

Առաջիկայ կրկին պատկերքն կը ներ.

կայացնեն Գանտիա քաղաքը, մին 'ի ցամաքէ և միւսն 'ի ծովէ. շինուած է գեղեցիկս 'ի հիւսիսային ափունս, և նաւահանգիստ ունի Միջերկրականի վրայ, մերձենալի միայն փոքրիկ նաւաց: Ունի գրեթէ 15,000 բնակիչ, իսկ բոլոր կղզւոյն բնակիչն է 200,000:

Բարերեր է Գանտիա, և կը բերէ առատութեամբ ցորեան, գինի, իւզ, լեմն, նարինջ և ուրիշ ամեն տեսակ պտուղներ. առատ է նաև մեղրը, և շատ աւելի հոշակաւոր սապոնը: Թէպէտ երկիրն ընդհանուր լեռնոտ է, բայց ունի և իր հովիտները ու դաշտավայրեր:

ԱՒԵՐԱԿ ՍՈՓԱԼԱՅ ՅԱՓՐԻԿԷ

ՆԻ ԴՐԱՆՍՎԱՄԱ

ԺԶ դարուն սկիզբները Բորգոյայցիք առաջին նաւարկողը որով և տիրողը եղան Ափրիկէի հարաւային ափանց, երկու կողմին ալ՝ արևելեան և արևմտեան. իրենց քարոզիչք և պատմիչք շատ հետաքննական տեղեկութիւններ աւանդեր էին այն անծանօթ երկիրներուն վրայ, որք քիչ ատենէն դարձեալ անայցելու մնալով յԵւրոպացւոց՝ նոյնպէս ալ անծանօթ մնացին, և տըրուած տեղեկութիւնք ալ անստույգ և երկբայելի համարուեցան: Այսպիսի տեղեկաց և տեղեկութեանց մէկն ալ էր Սոֆալայ՝ ոսկեբեր երկրին վրայ, յարևելեան ափունս, հարաւային լայնութեան 18-22 աստիճանաց միջոց, զոր համարէին Ս. Գրոց մէջ յիշեալ և Սոլոմոնի հարստութեանց աղբիւր՝ Սովփերայ կամ Սոփալայ երկիրը. ուր և կ'ըսէին քարոզիչքն, թէ Զիմպաօէ ըսուած տեղ մը մեծամեծ և զարմանալի շինուածք կան 'ի փրնիկեցւոց կանգնեալ: Այս բանս մեծ խնդրոյ առիթ

մ'եղած էր գիտնոց. ոմանք կը հաւանէին ասոնց ըսածին, այլք ոչ, զՍովփեր կամ Սոփալ գնելով յԱրաբիա կամ 'ի Հնդկիս, ուր Սողոմոնի վաճառականաց բերած բերքերն առատութեամբ գրտնուին: Արդ երեք տարի առաջ, 1871, 'ի հինգ սեպտեմբերի, Մաւիս կամ Մօխ (Mauch) Գերմանացին իր խուզարկութեանց ատեն 'ի կողմանս Սոփալայ, ընդ 20° 14' հարաւային լայնութեան, գտաւ մեծագործ շինուածոց մնացորդներ 'ի Զիմպապի կոչուած տեղ մը, որ է Զիմպաօէ (կամ Նիմպաօէ) Բորգոյայց. երկու կողմ շինուածոց, կարծր և արհեստան կտրուած կոփածոց քարամբ, առանց չաղախի շարուած. մը նապեալ պատերն 3 մեղրաչափ հաստութիւն ունին վարի կողմը, 2 1/2 վերի կողմը. աշտարակ մը կայ 10 մեղրաչափ, վարի կողմը բոլորակ, դուռն կռնած. ուր թուին իբրև ամրոց շինուած 'ի պաշտպանութիւն ոսկեհանից, որոց նշանքն դեռ կ'երևին: Զիմպապի առունն ալ տեղացեաց մէջ արբոնիք նշանակէ: Քանդակներն խոշոր, այսինքն անարուեստ են, որով ոչ փրնիկեցւոց կամ շատ կիրթ ազգի մը գործ երևի, և ոչ ալ տեղացի Սեբու. անոր համար ոմանք իբրև միջին ճամբայ՝ Արաքացւոց գործ կը համարին զանոնք, չկարծելով որ այնքան նոր մնային եթէ 3000 տարի յառաջ կանգնուած ըլլային 'ի փրնիկեցւոց և 'ի գործակցաց Սողոմոնի: Բայց դեռ քննութեան տակ են Մաւիսայ գիտք: Իսկ ինքն Գերմանացի գտողն շատ տարիներէ վեր Զամպէզի գետոյն և Դրանսվալ ըսուած հասարակապետութեան միջոցի երկիրները կը քննէ, շատ և նոր լոյս տալով այն անծանօթ մնացեալ կողմանց. և մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուի իր բազմամեայ հաւաքեալ ծանօթութեանց հրատարակմանը:

Յիշեալ Դրանսվալն նոր հաստատուած հասարակապետութիւն մ'է Եւրոպայի վաճառական դաշլթականաց, իբրև 25 կամ 30,000 անձանց, և իբր 250,000 տեղացեաց, որոց ցեղն